

PANAİT İSTRATI

AKDENİZ

DESTEK YAYINLARI: 1181
EDEBİYAT: 369

PANAİT İSTRATİ /AKDENİZ

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Çevirmen: Sinem Şahin
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Kasım 2019
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-710-0

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Nazlı Koçak
Sertifika No. 40200
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

PANAÏT ISTRATI

AKDENİZ

Fransızca aslından çeviren: Sinem Şahin

İki bölümünden oluşan *Akdeniz* kitabımı Nice'ten Dr. J. V. Gillard'a ve Bükreş'ten mühendis N. Malaxa'ya bütün minnet duygularıyla ithaf ediyorum.

Her ikisi de hayatımı kurtarmama bütün cömertlikleriyle yardım ettiler.

Panaît Istrati
Bükreş, Eylül 1934

Yirmi iki yaşındaki Adrien Zograffi, Aralık 1906'da ülkesinden ilk kez ayrıldı. Mısır'dan İskenderiye'ye geçmek için Köstence'den yola çıktı.

Bu tarih varlığını unutturmayacak bir tarihi. Büyük Savaş'ın arifesine kadar bu genç idealist Akdeniz âşığıydı. Annesinin bin bir türlü çilesine şahit olmuş Romanya ya da İbrail, onu ancak bir kırlangıcın büyüme süresi kadar kısa vakit için görebilecekti.

Sonraki sayfalarda, Adrien'in Akdeniz aşkının meyveleri kendi ağzından anlatılıyor...

Panaît Istrati

Güneşin Doğuşu

-I-

MUSA

Arkadaşlarıma kalırsa ben bir yazar olarak doğmuşum. Sadece makaleler değil, hayal gücümü de kullanabileceğim farklı bir şeyler yazmamı istiyorlar. Ama ya sıfırdan bir hikâyeye oluşturacak kadar hayal gücüm yoksa? Yine de yazar olabilir miyim? İşte, benim davam da bu. Ucundan kıyısından yaşadığım şeyler olmadan bir hikâyeye hayal edemiyorum.

Dün İbrail'den ayrılırken şunları duydum:

“Sıra dışı şeylere tanık olacaksın. Bunlarla bir hikâyeye yaratmaya çalışabilirsin.”

Böyle tavsiyeler içime oturuyor. Güzel hikâyeler ya da bir roman yazmaktan başka bir şey istemiyorum. Çünkü ruhum, altına sürekli yeni odunlar atılarak harlanan bir kazan. Ancak ne zaman yazmaya kalksam o alevin kıvılcımları kalemimden dökülmüyor. Hikâyeye yazmak için en ufak bir başlangıcım bile beynimin durmasına, ruhumun ümitsiz dehlizlere yol almasına sebep oluyor.

İşte bu yüzden, bu sefer yaşadıklarımı kaleme almayı planlıyorum.

Ve bunun için ilk fırsat, 12 Aralık 1906 tarihinde ilk kez ülkemden ayıldım. Mısır'a doğru yola çıktım! Hâlâ

inanamıyorum, gerçek değil gibi. Bu, bu hayallerimin ülkesine rüyamda yaptığım bir yolculuk kadar güzel.

Çocukluğumda, okul sıralarındaki ders kitaplarımdan birinde gördüğüm firavunların, piramitlerin ve palmiye ağaçlarının bende yarattığı haz sarhoşluğunu hatırlıyorum. O gün, Akdeniz'in mavisinde, göklerde yaşayan bir kırlangıç olarak doğmadığım için o kadar üzuldüm ki.

Ve ilk başkaldırımı beni İbrail'de barışçıl bir vatan-daş yapmak isteyen iyi niyetli herkese, hatta anneme yaptım. Tanrım! Tuna sularıyla yıkanmış olsa bile, ufku her zaman aynı görünen, görkemli hiçbir şey barındırmayan, hayatını demir parmaklıksız bir hapis haneye çeviren o kasabanın döşemelerine ayak tabanını sabitlemekten daha kötü ne olabilir? Hem de dünya hayallerin ötesinde bir zenginliğe sahipken ve ruhumuz ihtişama bu kadar susuzken!

Akdeniz... Gözlerimin aniden içine dalacağı o göz kamaştırıcı sonsuzluğu gördüğüm sabah bayılacağımı sanmıştım.

Vakit, gece yarısına yakın. Hava, sıfırın altında on beş derece. Kuzey rüzgârının yarattığı fırtına ve şiddetli tipi, limanından ayrılmaya hazırlanan zavallı denizcileri kör ediyor. Doğu Ekspresi iki saatlik rötardan sonra geldi. Öfkeli makinist öyle sert bir frenle durdu ki, trenin tüm hurda parçaları can çekişir gibi uludu. İçinden, "Buyurun

köpek kulübeniz; beni bırakın da evime gidip karıma kavuşayım!” der gibiydi.

Baştan aşağı kürklerine gizlenmiş bir düzine hayalet, trenin rahat bölmelerinden çıkıp, elli adım daha ileride, teknenin rahat kabinlerine atıldı. Onlar çok uzaklardan, Paris'ten, Londra'dan gelen çok zengin insanlardı. Tren geciktiği için çok sinirlenmişler, az kalsın geceyi orada geçirecekleri ve doğuya giden gemiyi kaçıracakları için Baragan'ın bozkırlarına karşı küfürler savuruyorlardı. Hatta görünüşe göre, kendi dillerinde ülkeme de küfrediyorlardı, açıkçası pek de umurumda değildi, aksine bu durum beni eğlendiriyordu, çünkü bu beyler yarın öğle saatlerinde Konstantinopolis'te nefes almaları için demir alacağımızı hayal ediyorlardı.

Mümkün mü? Korkunç kış, trenlerin olduğu kadar modern gemilerin de düşmanıydı, hele ki bu modern gemi, bizimki gibi mazotla işleyen ve soğuk havada yol için yeterli yakıtı depolayamayan bir modern gemiyse. Kara sıvı donmuştu. Pompalar, geminin tanklarını doldurmak için yetersiz kalıyordu.

Kamaralardakiler durumu öğrenmiş ve fazlaca endişelenmişlerdi. On beş dakikada bir, görevlilerden biri şikâyet edenleri yatıştırmak amaçlı bilgi ve güvence veriyor, güvertede emirler havada uçuşuyor, gergin tayfalar iki ayağı bir pabuca girmiş gibi koşturuyorlardı.

Ne kadar üzücü! Bazı insanları görkemli salonlarda rahat rahat gazetelerini okurken görüyorum. Bazılarını ise çarpan rüzgârdan yaşarmış gözleri ve nasırlaşmış, taş gibi elleriyle nereye döneceklerini şaşırılmış halde. Ve kendime dünyanın ne kadar adaletsiz olduğunu hatırlıyorum. Kim bilir, ya bu insanlardan biri aslında diğeri-nin yerini hak ediyorsa... Hadi diyelim öyle, bu da üzücü, çünkü dışarıda savaşanlar birer köpek değil, kalbi olan ve acı çeken insanlar. İster akıllı olsun ister aptal; bir gemici-nin hayatı çok zordur ve onların bu zorluk karşısında nasıl ayakta kalabildiklerini anlayamıyorum. Soruyu böyle soruyorum. Yarın roller tersine çevrilse yine aynı şekilde sorardım. Bu yüzden karman çorman yorumlanmış bütün doktrinler, bütün dogmalar bana çok steril görünüyor. Eğer bir insanın kalbi, bir başkasının acısı karşısında kavrulmuyorsa her şey sonsuz bir derinlikte kaybolmuştur. Teoriler hiçbir şeyi değiştirmez. Teoriler sadece dünyaya adaletin bir maketini getirecekler, adaleti değil. Merhametle birleştiğinde insanların arasında adaleti hüküm sürdürebilecek tek şey din olgusuydu. Ancak dinler öldü. Ve ölümler asla dirilmezler.

Sık sık ısınmak için üçüncü mevki büfesine iniyor ve haznelerin doldurulması bitti mi diye bakmak için yeniden yukarı çıkıyorum. Geminin hareketini, uzaklaşmasını, Karadeniz'in karanlıklarına gömülüşünü izlemek istiyorum. Sonra, uyumaya gideceğim.

Şimdi sabah saat iki. Neredeyse bütün yolcular uyku-
da. Sadece bir kişi, ikinci mevkiden bir Rumen kamara-
da volta atıyor, arada dışarı çıkınca karşılaştığı ilk tayfayı
sorguluyor:

“Şu lanet mazot işi hallolmadı mı daha?”

Boylu boslu bir delikanlı cevapladı:

“O artık mazot değil efendim, yoğurt! Paketlerle
geliyor.”

Ve delikanlı sessiz bakışlarıyla ekliyordu: “Bu sizi ra-
hatsız mı etti efendim? Bir de beni düşünün?”

Gerçekten, ya o? Üstü başı katran içinde kalmış, eli
ayağı buz tutmuş halde o ne yapsın?

Bu yürekli adamın sağlam tavrına, verdiği cevaba hay-
ran kaldım. Onun yerinde ben olsam bu kadar cesur olur
muydum bilmem. Bu insanların ruhlarının dövüle dövü-
le yontulduğunu görebilirsiniz. O ruhlar, Paris ve Lond-
ra'dan çok daha ilerideler.

Ah, insanları hak, hukuk, adalet için bağırıma zorla-
yacak kadar güçlü olmayı nasıl istiyorum!

Dacia limanı bir korsan gibi terk etti. Hiçbir şey fark
etmedim. Büfeye indim, daha sonra arkadaş olacağımız
bir babanın acıklı hikâyesini dinledim ve birdenbire gülm!
Bir gürültü koptu. Yerin ayaklarımın altından kaydığını
sandım. Dışarı koştuk. Gemi, tüm buharını gökyüzüne
bırakarak dalgalı denizi ikiye yarar gibi tüm hızıyla ha-
reket etmişti. Ardımızda Köstence'yi bıraktığımızı zifiri

karanlıkta titreyen birkaç zayıf ışığın uzaklaşması tanıklık ediyordu.

Fakat daha korkunç bir karanlıkta kaybolur gibiydik. Tanrım! İnsan nasıl kendini doğaya emanet edebilir! Hangi bilim insanı hangi bilgiye erişti ki okyanusun hainliğine pervasızca kendimizi bırakmamızı söyleyebildi? Ah, canım annem! Sonsuza kadar dizinin dibinde kalmamı isterdin biliyorum ama bak: Yuvadan ayrılmak için attığım en küçük adımla gözbebeklerimde beliren varoluş belirtisi, dünyanın devasa ihtişamlarını gizleyen sis perdelerini aralıyor! Yukarıda, kaptan köprüsünün üstündeki hayatımı koruyan adamı düşündükçe ne büyük minnet duygularıyla yüreğimin kabardığını bir bilsen! Onun sayesinde, onun bilgileriyle yarın öğlen akrabalarından hiçbirinin ayak basmadığı topraklarda, sultanların başkentinde soluk alacağım. Sonra babamın memleketi Piraeus'a, Smyrna'ya* ve en nihayetinde bir hafta içinde hayallerimin ülkesi Mısır'a!

Ben bir peri masalı yaşayacağım, bir pasaportu ya da kendine sekiz günlük özgürlüğü hediye edecek parası bile olmayan, çamaşırhanede doğan bir baldırı çıplak olarak yaşayacağım bu peri masalını. Ruhum İbrail'de renklerini her gün biraz daha soldururken şimdi hiç tanımadığı bin bir asil duyguyla titreyecek. Bu, bilinmeyene susamış olan ruhumun ilk büyük fethi değil mi?

* İzmir

Dışarıda durmak imkânsız. Su kütleleri güverteyi yıkıyor. Soğuk insanın iliklerine işliyor. Heyecandan yüreğimin ritmi değişmesine rağmen uyumayı denemeliyim, en azından sabah Boğaziçi'ne girerken yorgun olmayayım.

Üçüncü mevkiin kasvetli hallerini ve kusmuqları gören arkadaş olduğum birkaç denizci, onlar nöbetteyken yataklarında yatmama izin verdi. Oraya daha yeni tanıştığım ve o korkunç hikâyesini anlattığı için cesaretine hayran kaldığım yaşlı babayı da getirdim.

Altmışlı yaşlarında, benim gibi boyacı olan bir Yahudi. Adı Moritz ama ona, hâlâ dokunaklı bir anı olarak hatırladığı, küçükken seyyar bir saatçi olan babasıyla do-laştığı ve Küçük Asya kasabalarındaki Arap çocukların taktığı bir ad olan Musa dememi istiyor.

Zavallı Musa! Horlayan denizcilerin ortasındaki ran-zalarımızda uzanıp, onun için pek de neşeli olmayan Mısır seyahatinin nedenlerini anlatmaya devam ediyor. Bir pezevenk tarafından servet kazandırma vaadiyle kandırılan ve İskenderiye'ye yerleşen kızlarından birini evine geri getirmek umuduyla yapıyor yolculuğunu.

Anlattıkça ağzından dökülen şakalar ve gözünden dökülen yaşlar birbirine karışıyor. Sarah'nın sahip olduğu en güzel çocuğu olduğunu ama güzelliği kadar inadının büyüklüğünü bildiğinden bu yolculuktan iki kişi döneceğine dair umudunun olmadığını söylüyor:

“Kim bilir!” diye haykırdı. “Onu o sıkıntıdan kurtarmak istiyorum ama bana sırtını dönüp iskele babasıymışım gibi davranıyor! Ataların kutsal adına! Zavallı ben! Ne diyorsun Adrien'im? Şu durumdan kurtulmama yardım eder misin? Hem genç hem yiğitsin. Tam sevdiği tipsin. Onu kendine âşık et. (Burada kendim çöpçatanlık yapıyorum.) Onu sana eş olarak veriyorum. Eğer geri döndüğünde Mısır maceralarını kafandan silemezsen onu bırakır diğer kızlarımdan birini alırsın. Evde resmen bir haremim var!”

Dört tane kızı var. Ve üç de oğlu, eve ekmek getiren. Kendi de çalışıyor ama evde tam dokuz boğaz var! Yolucağın masrafları için Musevi cemaatinden yardım istemiş ancak gidiş-dönüş yol parası ve biraz da yiyecek almak bağış alabilmiş. Kızının dönme ihtimaline karşı yol parasını ayarlayamamış. Ama kızı, İskenderiyede deniz subayları arasında çok popüler olan “güzel bir bara” sahip olduğunu iddia ediyormuş.

“Barı satacağız” dedi babalık otoritesinin verdirdiği ani bir kararla. “Sonra hepimiz, sen, ben, o Kahire'ye gideceğiz, orada tekrar görmek istediğim eski bir arkadaşım var, oradan da Romanya'ya döneriz. Ne dersin Adrien?”

Onu kırmamak için olumlu cevap vermem gerekiyor. Ama planının hepsi istediği gibi ilerlese bile ne o Sibirya soğuklarıyla beni sağlığımdan eden Bükreşe dönmeye

ne de bir fahişeyle evlenmeye niyetim var. Yok. Bütün kışı Mısır'da geçirmek istiyorum.

Ayrıca karar mercii ben değilim, Mikhail. Bundan sonra ne derse bir koyun gibi peşinden gideceğim. Mısır'daki Royal Hotel'de onun yeri sağlam, herhalde beni de yanına aldırmanın bir yolunu bulur. Artık kafama göre hareket etmek yok! O her zaman haklıydı. Bu sefer onu kaybetmek istemiyorum. Birlikte güzel bir Akdeniz hayatı yaşayabiliriz! Adi herif... Mısır'a yalnız giderek beni iyi cezalandırdı, hem de suçum günahım yokken. Bu harka arkadaşın üstün bir rehber olduğuna iyice ikna olmalı ve dümeni artık ona bırakmalıyım. Romanya'da her şey bir şekilde halloluyordu. Hayatımı kolaylaştıran bir annem vardı. Ama yurtdışında! En ufak bir itaatsizlik bana korkunç bir yalnızlık ve ölümcül bir sefalet kazandırır. Heybemde beni çok da ileri götürmeyecek Rumencem ve az buçuk Rumcam var. Oysa Mikhail... Birçok dil bilen Mikhail her zaman yolunu bulur.

Beni aniden karşısında görünce kim bilir nasıl sevinecek! Mikhail'im... Güzel kalplim... Kardeşim...

Konstantinopolis'e yalnızca iki saatlik bir gecikmeyle vardık. Burada dünyanın yüzü inanılmayacak kadar farklı! On iki saatlik bir gemi yolculuğuyla karakıştan tatlı bahara geçiyoruz. İşte mayıs ayının en güzel halleri: Boğaz'ın suyuna yansıyan yemyeşil tepeler, doğaüstü güzellikte bir gölü andıran bu denizde karınca sürüsü gibi gidip gelen

gezi tekneleri, kayıklar, yelkenliler ve vapurlar... Hayatın tamamı sokakta yaşanıyor, sokakta yeniyor, sokakta içiyor, sokakta çalışılıp sokakta uyunuyor ve hatta bazen iğrenç köpeklerin hemen yanında eğleniliyor. Kahvehanelerin önlerinde Türkler nargile içip Akdeniz kültüründe önemli bir yeri olan *ghioul-bahar** oynuyorlardı. Abdülhamit'in başkentinde sefalet büyüktür. On kayıkçı veya hamal aynı yolcu için dövüşüyor. İnsanları üstleri başları paçavra içinde, kursaklarından bir şey geçmiyor. Ama nice soylu insanımızı katleden padişahların İstanbul'unu bana asıl anımsatan, binlerce kırmızı fes ve camilerin o ulu minareleri. Yüz yıl önce, ülkemin tahtı bu şehirde açık artırmada kiralanıyordu, o zamanlarda adı tek başına buraya bağlı olanları titretmeye yeterken, şimdi korkusuzca sokaklarında geziniyorum. Bir düzine fesin sadece görüntüsünün bile kasabalarımızda yarattığı terör bitti!

Bu adamlar nasıl oldu da o kadar zalim olabildi? O kadar ılımlı, o kadar kendi halinde görünüyorlar ki. Onları bu kadar kayıtsız görmek, Viyana kapılarında terör yayan yatağanları kaldırmaktan bile âciz olduklarını düşündürüyor. Türkçe, Musa'nın Romence ve Yidişten** sonra üçüncü anadili olduğundan onlarla rahatlıkla konuşuyordu.

* Tavlâ

** Yidiş: Yaklaşık olarak 1000 yıldan fazla bir süreden beri Avrupa'da yaşayan Aşkenaz Yahudilerinin kullandığı, Almanca kökenli ama İbranice, Arami-ce, Latince ve Slav dillerinden unsurların karışması ile zaman içinde ortaya çıkmış Cermen kökenli bir dildir. (ç.n.)